

Journal of Sustainable Architecture and Environment

Vol 2, No 7, Autumn 2024
<https://sanad.iau.ir/journal/jsae>
ISSN (Online): 2981-0892

Research Paper

Locating Cultural Spaces Using SWOT and AHP Method

Marziyeh Faghiholislam: PhD in Architecture, lecturer at National Skill University, Shiraz, Iran

Ali Bamdad *PhD in Restoration and Restoration of Historical Buildings and Textures, Isfahan University of Art, Isfahan, Iran

Received: 2023/08/08 PP 49-62 Accepted: 2025/01/26

Abstract

The Darb-e-Shazdeh neighborhood is one of the eleven districts of Shiraz and has been among the city's most politically and economically significant areas for nearly a century and a half. The presence of Vakil Bazaar, its surrounding caravanserais, Karim Khan Zand Citadel, and numerous other important structures has enhanced the economic and physical significance of this neighborhood. In addition to commercial functions, a cohesive cultural complex is essential to meet the needs of residents and workers in the area. Such a complex would not only contribute to the revitalization of the neighborhood's fabric but also help foster a sense of belonging, thereby preventing the migration of local inhabitants. This study aims to identify the optimal location for establishing a cultural complex within the historical fabric of Shiraz. Three potential sites, located on Naser Khosrow, Saadi, and Ghaffari streets, were proposed and analyzed using the SWOT and AHP methods. In the SWOT analysis, urban planning criteria, accessibility, socio-demographic factors, and security were identified as strengths; noise and visual pollution as weaknesses; environmental potential, tourism attraction, and the possibility of fostering a sense of belonging as opportunities; and traffic congestion, lack of residents' sense of belonging, and depopulation of the neighborhood as threats to the site selection process. Additionally, the AHP method was employed, considering the criteria of compatibility, desirability, capacity, dependency, and general standards to evaluate the three proposed sites. Ultimately, the site located on Naser Khosrow Street was selected as the most suitable location for establishing the cultural complex.

Keywords: Positioning, Cultural Spaces, Positioning Criteria

Citation: Faghiholislam, M & Bamdad, A . (2024). **Locating Cultural Spaces Using SWOT and AHP Method**, *Journal of Sustainable Architecture and Environment*, 2 (7), 49-62.

* **Corresponding author:** Marziyeh Faghiholislam, **Email:** mrzfg@yaho.com

Extended Abstract

Introduction

The Darb-e-Shazdeh neighborhood in Shiraz has been a politically and economically significant area for nearly 150 years, with landmarks like Vakil Bazaar, Karim Khan Zand Citadel, and other historical structures enhancing its importance. Beyond its commercial role, the neighborhood requires a cohesive cultural complex to meet local needs, revitalize its fabric, and prevent migration. Urban expansion, poor management, and inadequate resources have contributed to the deterioration of historical areas, yet they remain valuable. Their revitalization can be achieved through urban planning initiatives such as cultural centers, parks, libraries, and religious spaces. Historically, Iranian cities, particularly desert-edge settlements, developed with a clear spatial hierarchy, where neighborhoods had defined centers with essential facilities. Mosques played a key role as cultural and public hubs, often integrated with bazaars, squares, and other communal spaces. Their placement and design were influenced by neighborhood size, accessibility, and their role in fostering social identity. While grand mosques had elaborate designs, many neighborhood mosques maintained simplicity, blending harmoniously with their surroundings. The architectural scale and proportion of religious buildings contributed to their legibility and significance within the urban fabric.

Methodology

This research aims to find a suitable location for creating a cultural complex in the historical context of Shiraz. Three different sites located on Nasser Khosrow, Saadi, and Ghaffari streets have been proposed and analyzed using the SWOT and AHP methods. In the SWOT analysis, various criteria, including urban development, accessibility, socio-demographic and security factors as strengths, the presence of noise and visual pollution as weaknesses, the environmental potential of the site, the possibility of attracting tourists, and the possibility of reviving a sense of belonging as opportunities and traffic in the area, the lack of a sense of belonging of residents in the neighborhood and the emptying of the texture from native inhabitants as threat points have

been examined for the appropriate location of the cultural complex in each site.

Results and discussion

The main AHP location criteria used in urban land use planning include compatibility, comfort, desirability, health, efficiency, and safety. The necessary principles and criteria must be observed in the location of cultural spaces and neighborhood mosques. Cultural use must be compatible with other neighborhood uses in terms of location. Compatibility means coordination and harmony, in other words, compatibility between neighborhood mosques and other public activities at the neighborhood level, such as markets, green spaces, and cultural spaces. Neighborhood mosques, like other public uses, are used continuously daily and on several occasions. Another influential indicator in the location of cultural use is desirability. Desirability also depends on understanding the type of activity, performance, and requirements and the actions and reactions that cultural use creates with other uses. In addition, desirability means preserving natural factors, landscapes, open and green spaces, road networks, and residential spaces. In this study, the location criteria for cultural complexes have been categorized into four groups. Religious criteria, urban planning criteria, social criteria, and demographic criteria.

Conclusion

Finally, the site located on Nasser Khosrow Street was selected as the best place to create a cultural complex, where the religious complex is considered a subset of cultural spaces due to its various potentials mentioned in each method.

References

1. Amini Kashani, A., Mirgholami, M., (2023), investigating the consequences of implementing road-opening projects in the fabric of Tabriz city, Spatial Research, Year 6, Issue 3, Serial 23, summer 1401, 45-68. Doi: JR_MAFa-1401-23_003 [in Persian]
2. Bahreini, S., H., (2014). Modernity, Postmodernity and After in Urban Planning, Tehran, University of Tehran, Fifth Edition. Doi: 10.22034/bagh.2020.219365.4461, [in Persian]
3. Pourzargar, M., Abedini, H. and Etemadi, A. (2020). The Contribution of the "Street" Component in the Process of Modernization

- and the Development of Tehran Case Study: The Lalehzar Street. The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar, 17(91), 5-16. Doi: 10.22034/bagh.2020.219365.4461, [in Persian]
4. Daneshpour, A., Shiri, E., (2015), physical-Functional Components Comprising the Identity of Historical Texture of Iranian-Islamic City, Naqshejahan- Basic studies and New Technologies of Architecture and Planning, 5(1), 17-25. Doi: 20.1001.1.23224991.1394.5.1.4.5, [in Persian]
  5. Ghodsipour, H., (2013), Discussions in Multi-Criteria Decision Making, Tehran, Amir Kabir University of Technology, 11th edition. [in Persian]
  6. Haghghat Naeini, Gh., (2001). An analysis of the location and establishment pattern of the new mosque, a case study of Tehran's sixth district, the second international conference on mosque architecture - Future Horizon, Tehran, No. 45-53. <http://noo.rs/Xn41h> [in Persian]
  7. Jokar, V., (2012), Historical and social study of Darb Shahzadeh (Shazdeh) neighborhood, Supervisor: Mostafa Nadim, Advisor: Hossein Pourahmadi, Seyyed Abolghasem Foruzani, Master's thesis, Shiraz University, Faculty of Literature and Humanities. [in Persian]
  8. Kiani, M., (2007), First Speech, Abadi Quarterly, 17, 54, 20-25. [in Persian]
  9. Mehregan, M., (2013). "Advanced Operational Research," Tehran, University Book, 11th Edition. [in Persian]
  10. Nagizadeh, M., (1999). The mosque of the body dominating the Islamic Complex, Collection of conference articles on mosque architecture: past, present, future, Isfahan, University of Art, first edition, 127-149. <http://noo.rs/Gn7HJ> [in Persian]
  11. Najafi, Sh., (2004). Design and Organization of the Black Stone Neighborhood of Shiraz, Restoration, and Restoration of the Saadat House, Supervisor: Mohammad Hossein Vafi, Advisor: Dariush Heydari, Master's Thesis, Isfahan University of Arts. [in Persian]
  12. Pourmohammadi, M., (2013), Urban Land Use Planning, Tehran, Samt, Ninth Edition. [in Persian]
  13. Pourzargar, M., Abedini, H., Etemadi, A., (2019), The Role of the Street Component on the Modernization and Development Process of Tehran, Case Study of Lalehzar Street, Bagh Nazar, 17, (91), 5-16. [in Persian]
  14. Statistics Center of Iran, (1976), General Population and Housing Census of the Country, Fars Province, Population Section. [in Persian]
  15. Statistics Center of Iran, (1986), General Population and Housing Census of the Country, Fars Province, Population Section. [in Persian]
  16. Statistics Center of Iran, (1996), General Population and Housing Census of the Country, Fars Province, Population Section. [in Persian]
  17. Statistics Center of Iran, (2006), General Population and Housing Census of the Country, Fars Province, Population Section. [in Persian]
  18. Waresi, H., Taghvaei, M., Rezaei, N., (2011). Organizing the dilapidated urban fabric (a case study of Shiraz city), Spatial Planning (Geography), 2, 6, 129-156. Doi: 20.1001.1.22287485.1391.2.2.7.9, [in Persian]
  19. Ziari, K., (2007), Urban Land Use Planning, Yazd, Yazd University, 3rd edition. [in Persian]

مکانیابی فضاهای فرهنگی با بهره گیری از روش AHP و SWOT

مرضیه فقیه الاسلام: دکترای تخصصی معماری، مدرس دانشگاه ملی مهارت، شیراز، ایران
علی بامداد: دکترای مرمت و احیای بناها و بافت‌های تاریخی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران

دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۷ صص ۶۲-۴۹ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۷

چکیده

محلّه درب شازده یکی از محلات یازده‌گانه شیراز و به لحاظ سیاسی و اقتصادی از مهمترین محلات این شهر در طی نزدیک به یک قرن و نیم بوده است. وجود بازار وکیل و کاروان سراهای اطراف آن، ارگ کریمخان زند و بسیاری از بناهای مهم دیگر باعث افزایش اهمیت اقتصادی و کالبدی این محلّه شده‌اند. در کنار کاربری‌های تجاری، مجموعه‌ی منسجم فرهنگی، برای رفع نیازهای افرادی که در این محلّه زندگی یا کار می‌کنند، ضروری است تا ضمن نوسازی بافت محلّه، از طریق احیاء حس تعلق از مهاجرت افراد محلّه از این بافت جلوگیری شود. هدف این پژوهش مکانیابی مناسب جهت ایجاد مجموعه فرهنگی در بافت تاریخی شهر شیراز است. سه سایت مختلف واقع در خیابان‌های ناصر خسرو، سعدی و غفاری پیشنهاد شده است که با استفاده از روش AHP و SWOT سایتها تحلیل شدند. در تحلیل SWOT معیارهای شهرسازی، دسترسی، عوامل اجتماعی- جمعیتی و امنیتی به عنوان نقاط قوت، وجود آلودگی صوتی و بصری به عنوان نقاط ضعف، پتانسیل محیطی سایت، امکان جذب گردشگر و امکان احیاء حس تعلق به عنوان نقاط فرصت و ترافیک در محدوده، عدم حس تعلق ساکنان در محلّه و خالی شدن بافت از سکنه بومی از نقاط تهدید جهت مکانیابی مناسب مجموعه فرهنگی در هر سایت مورد بررسی قرار گرفتند. همچنین معیارهای مکانیابی با استفاده از روش AHP شامل: سازگاری، مطلوبیت، ظرفیت، وابستگی و معیار عام است که جهت بررسی سه سایت مورد نظر، استفاده شده است. در نهایت سایت واقع در خیابان ناصر خسرو به عنوان بهترین مکان برای ایجاد مجموعه فرهنگی انتخاب شد.

واژه‌های کلیدی: مکانیابی، فضاهای فرهنگی، معیارهای مکانیابی.

استناد: فقیه‌الاسلام، مرضیه و بامداد، علی (۱۴۰۳). مکانیابی فضاهای فرهنگی با بهره گیری از روش AHP و SWOT، فصلنامه معماری و محیط پایدار، ۲(۷)، ۴۹-۶۲

مقدمه

توسعه سریع شهرنشینی و احداث معابر سواره تاثیرات قابل توجهی بر شهرهای ما گذاشت. احداث خیابان‌های جدید، بافت‌های تاریخی را در هم شکست و نظام محله‌ای در شهرها به هم ریخت. از آنجایی که این خیابان‌های تازه احداث از مسیرهای خاصی عبور می‌کردند برخی از خانه‌هایی که در امتداد آن‌ها قرار می‌گرفتند از امکانات رفاهی برخوردار شدند و به عکس خانه‌هایی که دور از خیابان و در کوچه‌های پرپیچ و خم واقع شده بودند از این امکانات محروم ماندند. در نتیجه تمایل ساکنان به استفاده از امکانات رفاهی، روند مهاجرت به بخش‌ها و نواحی در حال توسعه افزایش یافت و مهاجران و افراد تازه وارد به خانه‌های درون بافت نفوذ کرده و ساکن شدند. پیامد اسکان این افراد در بخش جمعیتی مطرح شد. اما عدم تمکن مالی آنها و عدم امکان دسترسی سواره آسان جهت تعمیر و مراقبت مداوم از منازل، روند فرسودگی کالبدی خانه‌ها را تسریع بخشید (نجفی، ۱۳۸۳: ۹). جمعیت و توسعه شهر و شهرنشینی، چهره اولیه اغلب شهرهای کهن را دگرگون ساخته و گسترش شهرهای جدید با تحولات بسیاری همچون ایجاد اندام شهری و احداث معابر بر اساس الگوهای شهرسازی نوین و تحولات منظری و کالبدی در سیمای شهری عنوان همراه بوده است (پورزرگر و همکاران، ۱۳۹۹).

عوامل مختلفی مانند گسترش محدوده قانونی شهر، ساخت و ساز در نواحی پیرامونی شهر، مدیریت ضعیف شهری، فقر داده‌های آماری و اطلاعاتی، ضعف امکانات مالی جهت اجرای طرح‌ها، مشارکت ضعیف مردم و ... نتیجه تحولات جدید در شهرها در روند تخریب تاثیرگذار بوده است. اما با قبول چنین واقعیت‌هایی هنوز بافت‌های قدیمی و فرسوده دارای اهمیت و ارزش است. این امر می‌تواند با طراحی پیاده رو مناسب، پارک، فرهنگ سرا، سایت‌های اینترنتی ارتباط محلی مستقر در مراکز فرهنگی، پارک‌های علمی آموزشی، کتابخانه، نمایشگاه و سالن‌های تئاتر، موسیقی، فضاهای مذهبی مانند مسجد انجام پذیرد (وارثی و همکاران، ۱۳۹۱). مؤلفه‌های متأثر از نظام هندسی علاوه بر سازماندهی کالبدی و شکل دادن به کلیت شاکله شهر، بر مفاهیمی همچون مفصل‌ها، جهت‌ها و محورها، سلسله مراتب، ارزش گذاری، مرتب و منزلت، تعیین فضایی و به هم پیوستگی تأکید شده است (امینی کاشانی و میرغلامی، ۱۴۰۱).

بنابراین مدیریت ترویج و احیای الگوی بافت‌های تاریخی شهرها، مدیریت بخشی از منابع فرهنگی با هدف تعمیق روابط معنوی و ذهنی و نیز هویت بخشی به زندگی شهری است (دانشپور و شیر، ۱۳۹۴: ۱۸). شایسته است مکان‌های فرهنگی به ویژه مساجد و بناهای مهم از این دسته در چرخه کنترل نظیر دیگر بناهای شهر به ویژه از جنبه معماری قرار گیرند (کیانی، ۱۳۸۶: ۶).

هدف اصلی این پژوهش بررسی معیارهای مناسب جهت مکان‌گزینی فضاهای فرهنگی است. سوال پژوهش به این صورت مطرح شده است که معیارهای مکان‌گزینی فضاهای فرهنگی چیست. معیارهای مختلفی جهت نیل به هدف پژوهش و پاسخ به سؤال، با استفاده از روش SWOT و AHP مطرح و بررسی شده‌اند.

مکان‌گزینی فضاهای فرهنگی

شهرهای قدیمی به دلیل شکل‌گیری آنها در طی زمان طولانی، اگر چه در بیشتر مواقع بدون طرح از پیش تعیین شده شکل گرفته‌اند، ولی نیاز و ویژگی‌های انسان و محیط پیرامون در کالبد فضایی شهر موثر افتاده و شرایط مناسبی برای زیست ساکنان فراهم آورده است (بحرینی، ۱۳۹۳: ۵۵).

در بافت‌های قدیمی شهرها به ویژه شهرهای حاشیه کویری ایران، شهر در یک مجموعه به هم پیوسته و با یک تقسیمات کالبدی مشخص به وجود آمده و محلات بر اساس ویژگی‌های اقتصادی اجتماعی و کالبدی شکل گرفته و دارای مرکز با تعریف مشخص بوده‌اند. سیر بررسی مطالعات صورت گرفته بیانگر مساجد در توسعه کالبدی و ساختاری محلات شهری اغلب به عنوان مراکز عمومی، فرهنگی به شکل یک مجتمع برخوردار از کلیه امکانات فرهنگی طراحی شده و به عنوان اصلی‌ترین عامل هویت بخش به محلات شهری ایفای نقش می‌کردند. هر مرکز محله از عناصری مانند بازارچه، مسجد، حسینیه، آب انبار، کارگاه‌ها، زورخانه و میدانچه تشکیل می‌شد. اما همواره مسجد و بازارچه عنصر اصلی و مشترک مراکز محلات بوده است. در شکل‌گیری مکان مناسب برای بناهای مذهبی به اصول مختلفی توجه شده است، مانند: وسعت محله و موقعیت قرارگیری بنا به شکلی بوده که مجموعه محله را تحت پوشش قرار داده و امکان بهره‌برداری از آن در تمامی نقاط امکان پذیر بوده است. نمای بناهای مذهبی به عنوان ویژگی مهم در درک فضای شهری و ادراک مکان شناخته شده، در خوانایی و هویت بخشی به شهر یا محلات شهری نقش اساسی ایفا می‌کرده‌اند. سازگاری بنا به ویژه مسجد با کاربری‌های پیرامون آن از جمله ویژگی‌های مهم استقرار مساجد در محلات قدیمی محسوب می‌شده، به طوری که ضمن قرارگیری در کنار حسینیه، حمام، آب انبار همجوار بوده است. اگر چه در مساجد شهری، مسجد جامع دارای ویژگی‌های منحصر به فرد و از سیمای عظیم و پیچیده □ ای نسبت به بناهای پیرامون خود برخوردار بوده، اما در بسیاری از موارد مساجد، بویژه محله □ ای از ویژگی سادگی در سیمای بیرونی آن بهره برده، با بافت پیرامون خود

پیوستگی کامل داشته‌اند. رعایت مقیاس و تناسب از جمله خصوصیات بارز بسیاری از بناهای مذهبی در بافتهای قدیمی بوده است. وجود گنبد و مناره در مساجد جامع و بسیاری از مساجد محله‌ای به عنوان یک نشانه و عامل شناساندن این مراکز مورد تأیید و تأکید بوده است. بناهای مذهبی گذشته با استقرار در مسیرهای اصلی، ایجاد دسترسی‌های متنوع و تراکم فعالیت‌های پیرامون آن از پویایی فضایی در سه زمینه قابلیت دسترسی، نفوذ پذیری و عملکردی برخوردار بوده‌اند. در روند مدرنیته شدن شهرها، مساجد به عنوان یک عنصر هویت ساز در درجه دوم اهمیت قرار گرفته‌اند و با توجه مطالعات انجام شده و ارزیابی داده‌های موجود، مساجد و ویژگی‌های آن به لحاظ اصول شهرسازی در محدوده مورد مطالعه هم از نظر تعداد و هم از نظر شکل توزیع، در شرایط مناسبی نمی‌باشد. ویژگی تقسیمات کالبدی و مفاهیمی همچون محله و واحد همسایگی یا مرز محله تنها شکلی ظاهری پیدا کرده و در عمل قابل تعریف نیست، مرکز محله و مسجد به عنوان عنصر شاخص محله‌ای رنگ باخته و ظاهراً تنها قرارگیری مساجد در تقاطع‌های اصلی و پر رفت و آمد، از جمله ویژگی‌های اساسی در انتخاب مکان استقرار مساجد در نظر گرفته شده است. مساجد دیگر مرتفع‌ترین بناهای شهر نیستند و اثر مستقیم آنها بر مردم در حال تضعیف است و با از دست دادن رابطه خود با ساختار شهر و محلات، عملکرد آنها نیز رو به زوال است (نائینی، ۱۳۷۹: ۵۳).

این بناها قبلاً ریتم شهری را کنترل و ویژگی خود را منعکس می‌کردند. اما اکنون افق شهری محدبی که برجسته‌ترین نقاط آن مساجد بودند جای خود را به منحنی مقعری داده است که در زیر آن، مساجد به ابنیه‌ای کوتاه و بی اهمیت بدل گشته‌اند. اندازه و محل استقرار مساجد مفهوم خود را در ارتباط با دسترسی و رعایت مقیاس در سلسله مراتب تقسیمات کالبدی کاملاً از دست داده و مساجد در موقعیت‌های مختلف و در مقابل مخاطبان گوناگون عمدتاً در یک شکل و عملکرد ثابت ساخته شده و به همین دلیل به بسیاری از نیازهای ساکنان محل نتوانسته پاسخ دهد و در نهایت کمتر مورد استقبال قرار گرفته‌اند و در نتیجه حس آشنایی و تعلق به مساجد محله‌ای در آنها ضعیف است (پورمحمدی، ۱۳۹۲: ۵۹).

مطالعات وضع موجود

از نظر رشد جمعیتی بافت تاریخی شیراز همانطور که در جدول زیر آمده است همواره رو به کاهش است و دارای نرخ رشدی معادل ۲/۴- درصد در فواصل سال‌های ۱۳۵۵-۱۳۸۵ می‌باشد (جدول ۱). تخریب روزافزون بافت از لحاظ کالبدی، فیزیکی و فرسودگی آن طی دهه های مختلف در کاهش جمعیت بافت مؤثر بوده است (وارثی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۳۸).

جدول ۱، جمعیت بافت تاریخی شیراز از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۵

جمعیت در سال ۱۳۵۵	جمعیت در سال ۱۳۶۵	جمعیت در سال ۱۳۷۰	جمعیت در سال ۱۳۷۵	جمعیت در سال ۱۳۸۵
۱۳۹۱۲۰	۸۸۰۴۲	۷۹۹۶۸	۷۵۶۳۷	۵۹۴۳۸

منبع: عمران و بهسازی: ۱۳۸۷.

کاربری مذهبی به عنوان زیر مجموعه فضاهای فرهنگی، از اصلی‌ترین عناصر تشکیل دهنده طبقه بندی کاربری در طرح‌های شهرسازی و همچنین طرح هادی روستایی است (زرگر، ۱۳۸۶: ۱۶۲). از نظر سرانه‌های شهرسازی، طرح جامع جدید کاربری مذهبی را مانند سایر کاربری ها در پنج رده محله، ناحیه، منطقه، حوزه و شهری تقسیم نموده است که سرانه‌های هر کدام در رده کاربری مذهبی به شرح جدول ۲ است

جدول ۲. سرانه کاربری مذهبی در مقیاس‌های مختلف

رده	محله	ناحیه	منطقه	حوزه	شهر	کل
سرانه زمین مذهبی نفر/متر مربع	۰/۰۸	۰/۰۵	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۱۹	۰/۳۵

منبع: زرگر، ۱۳۸۶

در جدول ۳، تعداد مستغلات و ملحقات کاربری فرهنگی در استان فارس نشان داده شده است (طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۲: ۶۵-۶۸).

جدول ۳. تعداد ملحقات مساجد در استان فارس

استان	جمع مساجد	کانون فرهنگی	انجمن اسلامی	اقامتگاه عمومی یا زائر سرا	موزه (نمایشگاه ادیان)	عرصه محصولات فرهنگی
فارس	۳۱۱۸	۴۳۴	۱۹۳	۶۱	۸	۱۰

تعیین سایت‌های پیشنهادی

برای اجرای طرح سه سایت در خیابان‌های ناصر خسرو، سعدی و غفاری پیشنهاد داده شده است که در جدول ۴ آمده است. دلیل انتخاب این سه سایت و در واقع وجه اشتراک آن‌ها، دسترسی پذیری راحت به مکان‌های مهم شهری است که در بافت‌های تاریخی شهر شیراز قرار گرفته است. بنابراین این سه سایت دارای ویژگی‌های فوق بوده است.

جدول ۴. سایت‌های پیشنهادی

تصویر سایت	موقعیت مکانی	سایت پیشنهادی
	این سایت در شمال مجموعه زندیه قرار دارد، از غرب به خیابان هجرت، از شرق به خیابان ۲۲ بهمن و از جنوب به ناصر خسرو راه دارد.	خیابان ناصر خسرو
	این سایت از شمال به خیابان فردوسی، از غرب به خیابان سعدی از شرق به خیابان هجرت دسترسی دارد.	خیابان سعدی
	این سایت از دروازه سعدی به سمت خیابان غفاری قرار دارد.	خیابان غفاری

تحلیل SWOT

در ادامه به تحلیل و بررسی سه سایت با استفاده از روش سوات پرداخته می‌شود. در تحلیل سوات معیارهای مختلفی شامل: شهرسازی، دسترسی، عوامل اجتماعی- جمعیتی و امنیتی به عنوان نقاط قوت، وجود آلودگی صوتی و بصری به عنوان نقاط ضعف، پتانسیل محیطی سایت، امکان جذب گردشگر و امکان احیاء حس تعلق به عنوان نقاط فرصت و ترافیک در محدوده، عدم حس تعلق ساکنان در محله و خالی شدن بافت از سکنه بومی از نقاط تهدید جهت مکانیابی مناسب مجموعه فرهنگی در هر سایت مورد بررسی قرار گرفته است..

تحلیل و بررسی سایت شماره ۱ به روش SWOT

با توجه به بیان موقعیت مکانی سایت در قسمت قبل، تعدادی از فاکتورهای مؤثر در ارزیابی مکان یابی مطرح و طبق جدول ۶ به امتیازدهی آن‌ها پرداخته شده است.

جدول ۵. سوات سایت پیشنهادی شماره یک

ارزش گذاری سایت و تحلیل آن					
ضریب اهمیت	سایت خیابان ناصرخسرو			عوامل مؤثر در مکان یابی (فاکتورهای مورد بررسی)	Swot
	امتیاز نهایی	امتیاز	ویژگی سایت (۱)		
۷	۴۹	۷	کاربری اطراف سایت بیشتر تجاری است.	تناسب مجموعه فرهنگی با کاربری‌های اطراف	شهرسازی
۵	۲۵	۵	در مرکز محله قرار دارد.	مرکزیت	
۳	۲۱	۷	دارای مکان‌های تجاری مختلف است.	نزدیکی به مکان‌های تأمین نیاز مردم	
۹	۶۳	۷	در طرح تفصیلی ابن مکان، کاربری فرهنگی پیش بینی شده است.	هماهنگی با طرح‌های توسعه آینده شهر	

ارزش گذاری سایت و تحلیل آن						
ضریب اهمیت	سایت خیابان ناصرخسرو			عوامل مؤثر در مکان یابی (فاکتورهای مورد بررسی)		Swot
	امتیاز نهایی	امتیاز	ویژگی سایت (۱)			
۹	۷۱	۸	به خیابان‌های هجرت، ناصرخسرو و ۲۲ بهمن، دسترسی دارد.	دسترسی به خیابان اصلی	دسترسی	قوت Strength
۵	۲۵	۵	از سمت خیابان هجرت دسترسی دارد.	دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی		
۵	۳۵	۷	قابلیت جمع‌گرایی بالایی دارد.	جمع‌گرایی	اجتماعی - جمعیتی و امنیتی	
۳	۲۷	۷	تردد فراوان افراد مختلف به ویژه توریست‌ها	ترکیب اجتماعی جمعیت		
۷	۶۳	۹	پیشینه تاریخی قوی دارد.	خاطره انگیز بودن		
۷	۳۵	۵	به واسطه تردد افراد، دارای امنیت است.	امنیت		
۹	۸۱	۹	وجود مجموعه زنده در نزدیکی سایت	فعال بودن جاذبه‌های تاریخی		
۹	۷۱	۸	نزدیکی به مجموعه تاریخی زنده، عکاسخانه، خانه محتشم...	وجود آثار تاریخی با ارزش در این محدوده		
۵	۲۵	۵	فضای سبز مطلوب در اطراف ارگ	فضای سبز اطراف سایت		
۳	۲۷	۹	اشباع خیابان‌ها و شبکه ارتباطی به خصوص خیابان ناصر خسرو در مواقع خاصی از روز	ترافیک	وجود آلودگی صوتی	ضعف Weakness
۳	۱۵	۵	تجمع واحدهای تجاری در بخش مرکزی بافت			
۵	۳۵	۷	از دست دادن کاربری عکاسخانه	متروکه شدن بناهای تاریخی	وجود آلودگی بصری	
۵	۴۵	۹	مهاجرت ساکنین و رها شدن ساختمان‌ها به حال خود	دید نامطلوب		
۳	۱۵	۵	به وجود آمدن زمینه تخریب و تعریض محورهای تاریخی	خیابان‌های بد منظر		
۹	۸۱	۹	وجود مسجد شکرالله خان و امامزاده	قابلیت ایجاد محور مذهبی	پتانسیل محیطی سایت	فرصت Opportunity
۳	۳	۱	به دلیل وجود بناهای تاریخی قابلیت گسترش کم است.	توانایی گسترش سایت		
۷	۴۹	۷	ارگ کریمخان در دسته فضاهای خاطره انگیز قرار دارد	وجود فضای خاطره انگیز		
۵	۵	۱	به دلیل محدودیت توسعه و وجود بناهای تاریخی امکان نورگیری نامناسب است.	نورگیری از جهات مختلف		
۷	۶۳	۹	جاذبه‌های فراوان مجموعه زنده	امکان جذب گردشگر		
۷	۴۹	۷	از طریق ایجاد فضاهای جمعی و انعطاف پذیر	امکان احیاء حس تعلق		
۳	۳	۱	وجود ترافیک سنگین در خیابان ناصرخسرو	ترافیک سنگین در محدوده	تهدید Threat	
۵	۲۵	۵	با توجه به آمار پرسشنامه، حس تعلق در حد متوسط است.	عدم حس تعلق ساکنان در محله		
۳	۱۵	۵	به دلیل وضعیت نامطلوب کالبدی بافت	خالی شدن بافت از سکنه بومی		
نتایج						
مجموع امتیاز نهایی				۱۰۳۰		

تحلیل و بررسی سایت شماره ۲ به روش SWOT

با توجه به بیان موقعیت مکانی سایت پیشنهادی خیابان سعدی، تعدادی از فاکتورهای مؤثر در ارزیابی مکان یابی مطرح و طبق جدول ۷، به امتیازدهی آن‌ها پرداخته شده است.

جدول ۶. سوات سایت پیشنهادی شماره دو

ارزش گذاری سایت و تحلیل آن						
ضریب اهمیت	سایت خیابان سعدی			عوامل مؤثر در مکان یابی (فاکتورهای مورد بررسی)	Swot	
	امتیاز نهایی	امتیاز	ویژگی سایت (۲)			
قوت Strength	۷	۳۵	۵	کاربری اطراف سایت بیشتر تجاری است.	تناسب مجموعه فرهنگی با کاربری‌های اطراف	شهرسازی
	۵	۲۵	۵	با توجه به دسترسی خیابان سعدی، مرکزیت دارد.	مرکزیت	
	۳	۱۵	۵	به کاربری‌های تجاری دسترسی دارد.	نزدیکی به مکان‌های تأمین نیاز مردم	
	۹	۴۵	۵	در طرح تفصیلی این مکان، کاربری تجاری پیش بینی شده است.	هماهنگی با طرح‌های توسعه آینده شهر	
	۹	۶۳	۷	به خیابان سعدی دسترسی دارد.	دسترسی به خیابان اصلی	دسترسی
	۵	۳۵	۷	به حمل و نقل عمومی دسترسی مناسب دارد.	دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی	
	۵	۱۵	۳	قابلیت جمع گرایی متوسط دارد.	جمع گرایی	اجتماعی - جمعیتی و امنیتی
	۳	۹	۳	نسبت به سایت ناصرخسرو کمتر است.	ترکیب اجتماعی جمعیت	
	۷	۳۵	۵	دسترسی فرعی به خیابان تاریخی زند دارد.	خاطره انگیز بودن	
	۷	۳۵	۵	به دلیل تردد زیاد مناسب است	امنیت	
۹	۴۵	۵	وجود خانه‌های تاریخی و سینما پرسیا در نزدیکی سایت	فعال بودن جاذبه‌های تاریخی		
۹	۹	۱	ندارد	وجود آثار مذهبی با ارزش در این محدوده		
۵	۵	۱	ندارد	فضای سبز اطراف سایت		
وجود آلودگی صوتی	۳	۲۱	۷	اشباع خیابان سعدی در اکثر مواقع	ترافیک	وجود آلودگی صوتی
	۳	۱۵	۵	تجمع واحدهای تجاری در بخش مرکزی بافت		

ارزش گذاری سایت و تحلیل آن					
ضریب اهمیت	سایت خیابان سعدی			عوامل مؤثر در مکان یابی (فاکتورهای مورد بررسی)	Swot
	امتیاز نهایی	امتیاز	ویژگی سایت (۲)		
۵	۲۵	۵	وجود برخی خانه‌های تاریخی در خیابان‌های اطراف آن.	متروکه شدن بناهای تاریخی	ضعف Weakness
۵	۲۵	۵	طراحی مطلوب برخی کاربری‌های اطراف در این خیابان.	دید نامطلوب	
۳	۳	۱	در اطراف سایت کم است.	خیابان‌های بد منظر	
۹	۴۵	۵	فقدان بناهای مذهبی با ارزش در اطراف این خیابان.	قابلیت ایجاد محور مذهبی	فرصت Opportunity
۳	۱۲	۴	به دلیل ساخت و ساز جدید در اطراف سایت، امکان گسترش محدود است.	توانایی گسترش سایت	
۷	۳۵	۵	وجود برخی بناهای تاریخی و خیابان‌های اطراف آن مانند زند، فردوسی، رودکی.	وجود فضای خاخره انگیز	
۵	۲۵	۵	از دو جهت مختلف.	نورگیری از جهات مختلف	
۷	۴۲	۶	به دلیل تاریخی بودن سایت امکان جذب گردشگر دارد	امکان جذب گردشگر	تهدید Threat
۷	۴۹	۷	دارای بناها و خیابان‌های تاریخی زیادی است که امکان احیاء آن وجود دارد	امکان احیاء حس تعلق	
۳	۲۷	۹	وجود ترافیک سنگین در خیابان سعدی و زند	ترافیک سنگین در محدوده	
۵	۲۵	۵	دارای بناهای متروکه کمی است	عدم حس تعلق ساکنان در محله	نتایج
۳	۱۵	۵	به دلیل نوسازی برخی بناها، از خالی شدن بافت جلوگیری شده است.	خالی شدن بافت از سکنه بومی	
۱۶۲	۷۱۸	۱۲۱			مجموع امتیاز نهایی
			۷۱۸		

تحلیل و بررسی سایت شماره ۳ به روش SWOT

در این قسمت نیز با توجه به بیان موقعیت مکانی سایت در خیابان غفاری، تعدادی از فاکتورهای مؤثر در ارزیابی مکان یابی مطرح و طبق جدول ۸، به امتیازدهی آن‌ها پرداخته شده است.

جدول ۷. سوات سایت پیشنهادی شماره سه

ارزش گذاری سایت و تحلیل آن

ضریب اهمیت	سایت خیابان غفاری			عوامل مؤثر در مکان یابی (فاکتورهای مورد بررسی)	Swot	
	امتیاز نهایی	امتیاز	ویژگی سایت (۳)			
۷	۴۹	۷	کاربری اطراف سایت بیشتر تجاری است.	تناسب مجموعه فرهنگی با کاربری های اطراف	قوت Strength	
۵	۱۵	۳	به دلیل فرعی بودن خیابان، نسبت به سایر سایتها مرکزیت کمی دارد	مرکزیت		
۳	۹	۳	به دلیل دسترسی داشتن به خیابانهای تیموری و زند باریک، مناسب است	نزدیکی به مکانهای تأمین نیاز مردم		
۹	۶۳	۷	در طرح تفصیلی ابن مکان، کاربری مسجد پیش بینی شده است.	هماهنگی با طرحهای توسعه آینده شهر		
۹	۴۵	۵	به خیابان اصلی زند باریک، تختی و تیموری دسترسی دارد.	دسترسی به خیابان اصلی		
۵	۵	۱	سهولت استفاده از حمل و نقل کمتر از سایر سایتها است.	دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی		
۵	۵	۱	قابلیت جمع گرایی کمی دارد.	جمع گرایی		اجتماعی - جمعیتی و امنیتی
۳	۹	۳	تردد افراد مختلف در این سایت محدودتر از سایر سایتها است.	ترکیب اجتماعی جمعیت		
۷	۳۵	۵	پیشینه تاریخی کمتر از بقیه سایتها دارد، اما دارای قدمت است.	خاطره انگیز بودن		
۷	۲۱	۳	بافت متراکم است اما جمعیت ساکن و در نتیجه امنیت پایین است.	امنیت		

۹	۹	۱	وضعیت بناهای تاریخی نامطلوب تر از بقیه سایتها است.	فعال بودن جاذبههای تاریخی	
۹	۹	۱	آثار مذهبی با ارزش در نزدیکی این سایت وجود ندارد.	وجود آثار مذهبی با ارزش در این محدوده	
۵	۱۵	۳	فضای سبز اطراف سایت کم است.	فضای سبز اطراف سایت	
۳	۱۲	۴	کمتر از سایر سایتها است.	ترافیک	وجود آلودگی صوتی
۳	۱۵	۵	تجمع واحدهای تجاری در بخش مرکزی بافت		
۵	۲۰	۴	دارای بافت متراکم و متروکه بیشتر از سایتهای پیشنهادی	متروکه شدن بناهای تاریخی	ضعف

۵	۲۵	۵	به دلیل وجود بناهای متروکه	دید نامطلوب	وجود آلودگی بصری	Weakness
۳	۹	۳	دارای بناهای نیازمند بازسازی و یا مرمت در اطراف خیابان های نزدیک به سایت است.	خیابان‌های بد منظر		
۹	۳۶	۴	فاقد سابقه مذهبی تاریخی است	قابلیت ایجاد محور مذهبی	پتانسیل محیطی سایت	فرصت Opportunity
۳	۱۲	۴	به دلیل متراکم بودن بافت، گسترش محدود است	توانایی گسترش سایت		
۷	۲۱	۳	فضاهای تاریخی بسیار کمتر از سایر سایت‌ها	وجود فضای خاطره انگیز		
۵	۲۵	۵	از سمت خیابان غفاری، نورگیری دارد	نورگیری از جهات مختلف		
۷	۲۸	۴	کمتر از سایر سایت‌ها امکان جذب دارد	امکان جذب گردشگر		
۷	۴۹	۷	بیشتر از بقیه سایت‌ها	امکان احیاء حس تعلق		
۳	۱۵	۵	نسبت به سایر سایت‌ها، ترافیک سنگین ندارد	ترافیک سنگین در محدوده	تهدید Threat	
۵	۲۵	۵	بیشتر از بقیه سایت‌ها می‌باشد.	عدم حس تعلق ساکنان در محله		
۳	۱۵	۵	بیشتر از بقیه سایت‌ها می‌باشد.	خالی شدن بافت از سکنه بومی		
۱۶۲	۶۴۷	۱۱۱		نتایج		
			۶۴۷	مجموع امتیاز نهایی		

انتخاب سایت از طریق ماتریس AHP

معیارهای اصلی مکانیابی AHP که در برنامه ریزی کاربری‌های شهری مورد استفاده قرار می‌گیرند شامل سازگاری، آسایش، مطلوبیت، سلامتی، کارایی و ایمنی است. در مکان‌گزینی فضاهای فرهنگی و مساجد محله‌ای باید اصول و معیارهای لازم رعایت شود. کاربری فرهنگی می‌بایست با سایر کاربری‌های محله‌ای از نظر موقعیت مکانی سازگاری لازم داشته باشد. سازگاری به معنای هماهنگی و همخوانی است، به عبارت دیگر سازگاری بین مساجد محله‌ای و سایر فعالیت‌های عمومی در سطح محله مانند بازار، فضای سبز، فضای فرهنگی است. مسجد محله‌ای همانند بقیه کاربری‌های عمومی به طور مستمر روزانه و در چندین نوبت مورد استفاده قرار می‌گیرند. یکی دیگر از شاخص‌های تاثیرگذار در مکان‌گزینی کاربری فرهنگی، مطلوبیت است. مطلوبیت نیز در گرو شناخت نوع فعالیت، عملکرد و نیازمندیها و کنش و واکنشهایی است که کاربری فرهنگی با دیگر کاربری‌ها پدید می‌آورد. علاوه بر آن منظور از مطلوبیت، حفظ عوامل طبیعی، چشم اندازها، فضاهای باز و سبز، شبکه راه‌ها و فضاهای مسکونی است (زیاری، ۱۳۸۶: ۳۹). در این پژوهش معیارهای مکانیابی مجموعه فرهنگی در چهار گروه دسته بندی شده است. معیارهای مذهبی، معیارهای شهرسازی، معیارهای اجتماعی و معیارهای جمعیتی. این معیارها در شکل ۴، نشان داده شده است.

شکل ۴. معیارهای مکانیابی مجموعه فرهنگی، منبع: نقی زاده، ۱۳۷۸: ۳۵۷.

معیارهای کلان، معیارها و زیرمعیارهای مکانیابی مجموعه فرهنگی با استفاده از روش AHP در جدول ۹ آمده است.

جدول ۸. معیارهای کلان، معیارها و زیرمعیارهای مکانیابی مجموعه فرهنگی

معیارهای کلان	معیارها	زیرمعیارها	توضیحات
سازگاری	شهرسازی	تناسب با کاربری‌ها مانند تجاری مرکزیت دسترسی آسان نزدیکی به نیازهای مردم	با توجه به همجواریهای اطراف بررسی می‌شود
	اجتماعی	جمع گرایی ترکیب اجتماعی جمعیت شأنیت شغل غالب مردم	
	جمعیتی	شعاع دسترسی تراکم جمعیت میزان رشد جمعیت	
وابستگی	شهرسازی	رعایت پدافند غیرعامل شاخص بودن توجه به طرح‌های توسعه آینده شهر	بررسی وابستگیهای زمین نسبت به کاربریهای اطراف
	مذهبی	پاک باشد شبهه ناک نباشد قبرستان نباشد راه و گذرگاه نباشد غصبی نباشد	
مطلوبیت	شهرسازی	اندازه و ابعاد زمین = حداقل ۲۰۰۰ مترمربع عوارض طبیعی (امکان دفع آبهای سطحی)	با توجه به کیفیت فیزیکی زمین
ظرفیت	مکان قرارگیری	در مرکز محله قرار می‌گیرد	مکان

فرآیند تحلیل سلسله مراتبی AHP

در علم تصمیم‌گیری که در آن انتخاب یک راهکار از بین راهکارهای موجود و یا اولویت‌بندی راهکارها مطرح است، چند سالی است که روشهای "تصمیم‌گیری با شاخص‌های چند گانه" جای خود را باز کرده‌اند. از این میان روش تحلیل سلسله مراتبی AHP بیش از سایر روشها در علوم مختلف مورد استفاده قرار گرفته است. اساس این روش تصمیم‌گیری بر مقایسات زوجی نهفته است. تصمیم‌گیرنده با فراهم آوردن درخت سلسله مراتبی تصمیم آغاز می‌کند. درخت سلسله مراتب تصمیم، عوامل مورد مقایسه و گزینه‌های رقیب مورد ارزیابی در تصمیم را

نشان می‌دهد. سپس یک سری مقایسات زوجی انجام می‌گیرد. این مقایسات وزن هر یک از فاکتورها را در راستای گزینه‌های رقیب مورد ارزیابی در تصمیم را نشان می‌دهد. در نهایت منطق فرآیند تحلیل سلسله مراتبی به گونه‌ای ماتریسهای حاصل از مقایسات زوجی را با یکدیگر تلفیق می‌سازد که تصمیم بهینه حاصل آید (قدسی پور، ۱۳۹۲، ۶). انجام مقایساتی بین گزینه‌های مختلف تصمیم، بر اساس هر شاخص و قضاوت در مورد اهمیت شاخص تصمیم با انجام مقایسات زوجی، بعد از طراحی سلسله مراتب مساله تصمیم، تصمیم گیرنده می‌بایست مجموعه ماتریسهایی که به طور عددی اهمیت یا ارجحیت نسبی شاخص‌ها را نسبت به یکدیگر و هر گزینه تصمیم را با توجه به شاخص‌ها نسبت به سایر گزینه‌ها اندازه‌گیری می‌نماید، ایجاد کند (مهرگان، ۱۳۹۲: ۱۷۱). به منظور رتبه‌بندی گزینه‌های تصمیم، بایستی وزن نسبی هر عنصر را در وزن عناصر بالاتر ضرب کرد تا وزن نهایی آن بدست آید (قدسی پور، ۱۳۹۲، ۶).

امتیاز بندی معیارها و زیر معیارها

معیارهای سازگاری، وابستگی، ظرفیت، مطلوبیت و معیار عام را معیارهای سطح اول می‌گویند که زیر معیارهای سطح دوم، زیر مجموعه این دسته از معیارها محسوب میشود. در ادامه، معیارهای سطح دوم که از جدول قبل به دست آمده است را بررسی میکنیم. مقایسه ارزش معیارهای سطح اول و دوم در مدل AHP با توجه به وزن‌های نرمال شده‌ی محاسبه شده در جدول ۱۰ و ۱۱ آمده است.

جدول ۹. محاسبات ماتریس معیارهای سطح اول

معیارها	متوسط هندسی	وزن‌های نرمال شده
سازگاری	$(1*3*3*1*1)^{1/5}=1.55$	0.23
مطلوبیت	$(1/3*1*1/3*3*1)^{1/5}=1.38$	0.20
ظرفیت	$(1/3*3*1*1/3*1)^{1/5}=1.38$	0.20
وابستگی	$(1*1/3*3*1*1)^{1/5}=1.31$	0.19
معیار عام	$(1*1*1*1*1)^{1/5}=1$	0.15

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۳

جدول ۱۰. وزن دهی ماتریس معیارهای سطح دوم

سازگاری			
زیرمعیار	سایت	متوسط هندسی	وزن نرمال شده
تناسب با کاربری‌ها	A	$(1*7*1)^{1/3}=1.90$	0.38
	B	$(1/7*1*1/5)^{1/3}=1.36$	0.27
	C	$(1*5*1)^{1/3}=1.70$	0.34
مرکزیت داشتن	A	$(1*1*3)^{1/3}=1.43$	0.35
	B	$(1/5*1*1/3)^{1/3}=1.43$	0.35
	C	$(1/3*3*1)^{1/3}=1.18$	0.29
دسترسی آسان	A	$(1*5*7)^{1/3}=3.23$	0.49
	B	$(1/5*1*5)^{1/3}=1.94$	0.29
	C	$(1.7*1.5*1)^{1/3}=1.36$	0.20
نزدیکی به نیازهای مردم	A	$(1*7*5)^{1/3}=3.23$	0.52
	B	$(1/7*1*1/3)^{1/3}=1.29$	0.20
	C	$(1/5*3*1)^{1/3}=1.64$	0.47
میزان جمع‌گرایی	A	$(1*7*7)^{1/3}=3.61$	0.60
	B	$(1/7*1*1)^{1/3}=1.19$	0.19
	C	$(1/7*1*1)^{1/3}=1.19$	0.19
ترکیب اجتماعی جمعیت	A	$(1*5*7)^{1/3}=3.23$	0.53
	B	$(1/3*1*3)^{1/3}=1.56$	0.25
	C	$(1/7*1*1)^{1/3}=1.29$	0.21
شانیت	A	1	0.33
	B	1	0.33
	C	1	0.33
شغل غالب مردم	A	$(1*5*5)^{1/3}=2.89$	0.55
	B	$(1/5*1*1)^{1/3}=1.14$	0.22
	C	$(1/5*1*1)^{1/3}=1.14$	0.22
شعاع دسترسی	A	$(1*7*7)^{1/3}=3.61$	0.54
	B	$(1/7*1*3)^{1/3}=1.71$	0.25
	C	$(1/7*1/3*1)^{1/3}=1.3$	0.19
جمعیت (تراکم نفر در هکتار)	A	$(1*7*7)^{1/3}=3.61$	0.54

	B	$(1/7*1*3)^{1/3}=1.71$	0.25
	C	$(1/7*1/3*1)^{1/3}=1.30$	0.19
میزان رشد جمعیت	A	$(1*5*7)^{1/3}=3.23$	0.52
	B	$(1/5*1*3)^{1/3}=1.64$	0.26
	C	$(1/7*1/3*1)^{1/3}=1.30$	0.21
وابستگی			
توجه به طرح‌های توسعه آینده شهر	A	$(1*7*1)^{1/3}=1.90$	0.38
	B	$(1/7*1*1/5)^{1/3}=1.36$	0.27
	C	$(1*5*1)^{1/3}=1.70$	0.34
شاخص بودن در چشم انداز شهری	A	$(1*7*1)^{1/3}=1.90$	0.38
	B	$(1*1*5)^{1/3}=1.70$	0.34
	C	$(1/7*1/5*1)^{1/3}=1.36$	0.27
رعایت اصول پدافند غیر عامل	A	$(1*3*7)^{1/3}=2.73$	0.45
	B	$(1/3*1*5)^{1/3}=1.85$	0.31
	C	$(1/7*1.5*1)^{1/3}=1.36$	0.22
معیارهای فرهنگی	A	1	0.33
	B	1	0.33
	C	1	0.33
مطلوبیت			
اندازه و ابعاد زمین = حداقل ۲۰۰۰ متر مربع	A	$(1*5*1)^{1/3}=1.7$	0.36
	B	$(1/5*1*1/5)^{1/3}=1.3$	0.27
	C	$(1*5*1)^{1/3}=1.7$	0.36
امکان دفع آب‌های سطحی	A	$(1*1*3)^{1/3}=1.43$	0.35
	B	$(1*1*3)^{1/3}=1.43$	0.35
	C	$(1/3*1/3*1)^{1/3}=4.05$	0.29
ظرفیت			
قرارگیری در مرکز منطقه	A	$(1*1*1/3)^{1/3}=1.18$	0.26
	B	$(1*1*1/3)^{1/3}=1.18$	0.26
	C	$(3*3*1)^{1/3}=2.06$	0.46
معیار عام			
حداکثر بهره‌گیری از اراضی بایر داخل بافت	A	$(1*5*3)^{1/3}=2.44$	0.46
	B	$(1/5*1*1/3)^{1/3}=1.24$	0.23
	C	$1/56$ $(1/3*3*1)^{1/3}=1$	0.29
برخوردارگی از دید و منظر مناسب	A	$(1*5*7)^{1/3}=3.23$	0.49
	B	$(1/5*1*5)^{1/3}=1.94$	0.29
	C	$(1/7*1/5*1)^{1/3}=1.36$	0.20
توجه به کیفیت ابنیه در طرح توسعه و تلاش برای بهسازی بافت مرمتی و بازسازی بافت مخروبه	A	$(1*5*5)^{1/3}=2.89$	0.55
	B	$(1/5*1*1)^{1/3}=1.14$	0.22
	C	$(1/5*1*1)^{1/3}=1.14$	0.22
توجه به اصل حداکثر دسترسی در حداقل زمان به بویژه در خصوص جانمایی خدمات پیشنهادی	A	$(1*5*7)^{1/3}=3.23$	0.52
	B	$(1/5*1*3)^{1/3}=1.64$	0.26
	C	$(1/7*1.3*1)^{1/3}=1.29$	0.20

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۳

تعیین ارجحیت شاخص‌ها و وزن دهی آن‌ها نسبت به یکدیگر

$$W_A=(0.52*6.19*0.15)+(0.55*5.17*0.15)+(0.49*6.53*0.15)+(0.46*5.24*0.15)+\dots=10.96$$

$$W_B=0.24+0.17+0.28+0.18+0.23+0.28+0.25+0.18+0.34+0.32+0.25+0.36+0.38+0.38+0.26+0.22+0.34+0.26+0.28+0.43+0.32+0.30=6.25$$

$$W_C=0.18+0.17+0.19+0.22+0.40+0.23+0.33+0.19+0.18+0.24+0.25+0.32+0.29+0.28+0.28+0.26+0.22+0.29+0.26+0.66+0.30+0.26+0.38=6.19$$

جدول ۱۱. تعیین وزن نهایی سایت‌ها

نام سایت	وزن نهایی	درجه بندی
خیابان ناصر خسرو	۱۰/۹۶	اولویت شماره یک
خیابان سعدی	۶/۲۵	اولویت شماره دو
خیابان غفاری	۶/۱۹	اولویت شماره سه

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۳

با توجه به اعداد به دست آمده از این روش می‌توان نتیجه گرفت که سایت واقع در کنار خیابان ناصر خسرو بیشترین قابلیت را برای مجموعه فرهنگی دارد و بعد از آن سایت واقع در خیابان سعدی و سپس سایت خیابان غفاری.

انتخاب سایت از طریق ماتریس SWOT

در این بخش به مقایسه سایت‌های پیشنهادی با یکدیگر از طریق تکنیک SWOT پرداخته می‌شود. در این راستا شاخص‌های تکنیک SWOT استخراج شده‌اند و سپس امتیاز دهی شده‌اند.

در جدول ۱۲، تحلیل سایت خیابان ناصر خسرو از طریق سوات، بررسی می‌شود که در قسمت نقاط مثبت نقاط قوت و فرصت و در قسمت نقاط منفی، نقاط ضعف و تهدید درونی و بیرونی آمده است.

جدول ۱۲. بررسی نقاط مثبت و منفی سایت پیشنهادی ناصر خسرو

تحلیل Swot		
ویژگی‌ها	نقاط مثبت	
وجود آثار مذهبی با ارزش در این محله مانند: مسجد شکر الله خان، امامزاده بی بی فاطمه، وجود بناها و آثار تاریخی گسترده در محور ناصر خسرو مانند: عکاسخانه چهره نگار، خانه محتشم، خانه بیات پور، خانه دلدار، خانه برکت، وجود مجموعه کلیمی‌ها در این سایت	درونی	نقاط قوت (Strength)
نزدیک بودن به مجموعه زندیه (شامل: ارگ کریمخان زند، موزه پارس، مسجد وکیل، بازار وکیل)، فعال بودن بازار وکیل در مرکز محله درب شازده، فعال بودن بناهای تاریخی واقع در مجموعه زندیه	بیرونی	
قابلیت ایجاد محور مذهبی، افزایش حمایت از فرهنگ سنتی، شناساندن فرهنگ و هویت تاریخی به توریسم افزایش و ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش طرح‌های توسعه، افزایش راه حال جامعه و گردشگران از طریق توسعه استانداردهای زندگی برای ساکنان محلی، دسترسی به خیابان اصلی (خیابان ناصر خسرو)	درونی	فرصت (Opportunity)
جاذبه‌های فراوان ارگ کریمخان زند برای توریست، تمرکز و توجه بیشتر میراث فرهنگی به بناهای تاریخی واقع در اطراف خیابان ناصر خسرو، گرایش بالای مسئولان و سازمان‌های نوسازی و بهسازی جهت احیا بافت‌ها و بازگرداندن روحیه‌ی حس تعلق	بیرونی	
ویژگی‌ها	نقاط منفی	
از دست دادن کاربری و متروکه شدن بسیاری از عناصر استخوان بندی بافت قدیم مانند عکاسخانه، عدم وجود مراکز تامین نیازهای خاص افراد محله، مهاجرت ساکنین اولیه خانه‌های با ارزش و مسکونی به خارج از بافت‌ها و رها شدن آن‌ها به حال خود، به وجود آمدن زمینه تخریب و تعریض محورهای تاریخی و از بین رفتن ارزش‌های معماری و شهرسازی	درونی	نقاط ضعف (Weakness)
تجمع واحدهای تجاری در بخش مرکزی بافت قدیم، اشباع خیابان‌ها و شبکه ارتباطی به خصوص خیابان ناصر خسرو در مواقع خاصی از روز، عدم هماهنگی ساخت و ساز جدید با بناهای تاریخی بافت، محدود بودن کانون‌های مذهبی در محورها	بیرونی	
وجود ترافیک سنگین در خیابان ناصر خسرو، عدم حس تعلق ساکنان در این محله، خالی شدن بافت از سکنه بومی و عدم ارتقای سطح اجتماعی توسط خود ساکنین	درونی	تهدید (Threat)
عدم وجود الگوی طراحی شهری مناسب در محورهای تاریخی	بیرونی	

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۳

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

هدف این پژوهش مکانیابی مناسب جهت ایجاد مجموعه فرهنگی در بافت تاریخی شهر شیراز است. سه سایت مختلف واقع در خیابان‌های ناصر خسرو، سعدی و غفاری پیشنهاد شد که این سایت‌ها با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتب SWOT و AHP تحلیل گردید.

در تحلیل SWOT معیارهای مختلفی شامل: شهرسازی، دسترسی، عوامل اجتماعی-جمعیتی و امنیتی به عنوان نقاط قوت، وجود آلودگی صوتی و بصری به عنوان نقاط ضعف، پتانسیل محیطی سایت، امکان جذب گردشگر و امکان احیاء حس تعلق به عنوان نقاط فرصت و ترافیک در محدوده، عدم حس تعلق ساکنان در محله و خالی شدن بافت از سکنه بومی از نقاط تهدید جهت مکانیابی مناسب مجموعه فرهنگی در هر سایت مورد بررسی قرار گرفتند. همچنین معیارهای مکانیابی با استفاده از روش AHP شامل: سازگاری، مطلوبیت، ظرفیت، وابستگی و معیار عام است که جهت بررسی سه سایت مورد نظر، استفاده شد.

در نهایت سایت واقع در خیابان ناصر خسرو به عنوان بهترین مکان برای ایجاد مجموعه فرهنگی که مجموعه مذهبی به عنوان زیر مجموعه ای از فضاهای فرهنگی در نظر گرفته شده است، به دلیل دارا بودن پتانسیل‌های مختلفی که در هر روش ذکر شد، انتخاب گردید.

منابع

۱. امینی کاشانی، امین، میرغلامی، مرتضی، (۱۴۰۱)، بررسی تبعات اجرای پروژه‌های مسبرگشایی در بافت شهر تبریز، پژوهش‌های مکانی فضایی، ۶(۳)، ۴۵ - ۶۸. JR_MAFa-1401-23_003
۲. بحرینی، سیدحسین. (۱۳۹۳). تجدد، فراتجد و پس از آن در شهرسازی، تهران، دانشگاه تهران، چاپ پنجم.
۳. پورزرگر، محمدرضا؛ عابدینی، حامد و اعتمادی، علی، (۱۳۹۹)، نقش آفرینی مؤلفه خیابان بر روند تجدد گرایی و توسعه‌ی تهران، نمونه موردی خیابان لاله زار، باغ نظر، ۱۷ (۹۱)، ۵-۱۶. doi: 10.22034/bagh.2020.219365.4461.۱۶-۵
۴. پورمحمدی، محمدرضا. (۱۳۹۲)، برنامه ریزی کاربری اراضی شهری، تهران، سمت، چاپ نهم.
۵. جوکار، وحیدرضا. (۱۳۹۱)، بررسی تاریخی و اجتماعی محله درب شاهزاده (شازده)، استاد راهنما: مصطفی ندیم، استاد مشاور: حسین پوراحمدی، سید ابوالقاسم فروزانی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
۶. حقیقت نائینی، غلامرضا. (۱۳۷۹). تحلیلی بر موقعیت و الگوی استقرار مسجد جدید، مطالعه موردی منطقه شش تهران، دومین همایش بین المللی معماری مسجد- افق آینده، تهران، شماره ۴۵-۵۳. <http://noo.rs/Xn41h>.
۷. دانشپور، عبدالهادی؛ شیری، الهام، (۱۳۹۴)، عناصر کالبدی کارکردی شکل دهنده به هویت بافت‌های تاریخی شهر ایرانی اسلامی، نقش جهان، مطالعات نظری و فناوری‌های نوین معماری و شهرسازی ۵ (۱): ۱۷-۲۵. Doi: 20.1001.1.23224991.1394.5.1.4.5
۸. زیاری، کرامت‌الله. (۱۳۸۶)، برنامه ریزی کاربری اراضی شهری، یزد، دانشگاه یزد، چاپ سوم.
۹. قدسی پور، حسن، (۱۳۹۲)، مباحثی در تصمیم گیری چند معیاره، تهران، دانشگاه صنعتی امیر کبیر، چاپ یازدهم.
۱۰. کیانی، مصطفی. (۱۳۸۶)، سخن نخست، فصلنامه آبادی، ۱۷، ۵۴، ۲۰-۲۵.
۱۱. مرکز آمار ایران، (۱۳۵۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور، استان فارس، بخش جمعیت.
۱۲. مرکز آمار ایران، (۱۳۶۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور، استان فارس، بخش جمعیت.
۱۳. مرکز آمار ایران، (۱۳۷۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور، استان فارس، بخش جمعیت.
۱۴. مرکز آمار ایران، (۱۳۸۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور، استان فارس، بخش جمعیت.
۱۵. مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن کشور، استان فارس، بخش جمعیت.
۱۶. مهرگان، محمدرضا. (۱۳۹۲). " پژوهش عملیاتی پیشرفته "، تهران، کتاب دانشگاهی، چاپ یازدهم.
۱۷. نجفی، شهرزاد. (۱۳۸۳). طراحی و سازمان دهی محله سنگ سیاه شیراز، مرمت و احیاء خانه سعادت، استاد راهنما: محمد حسین وافی، استاد مشاور: داریوش حیدری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه هنر اصفهان.
۱۸. نقی زاده، محمد. (۱۳۷۸). مسجد کالبد مسلط بر مجتمع اسلامی، مجموعه مقالات همایش معماری مسجد: گذشته، حال، آینده، اصفهان، دانشگاه هنر، چاپ اول، ۱۴۹-۱۲۷.
۱۹. وارثی، حمیدرضا؛ تقوایی، مسعود؛ رضایی، نعمت‌الله، (۱۳۹۱). ساماندهی بافت فرسوده شهری (نمونه موردی شهر شیراز)، برنامه ریزی فضایی (جغرافیا)، ۲، ۶، ۱۲۹-۱۵۶. Doi: 20.1001.1.22287485.1391.2.2.7.9